

Софія Яковлева,

студентка Луцького інституту
розвитку людини

Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

УДК 343.98

Особливості словесного портрета суб'єкта злочину сучасної епохи

Зовнішні ознаки особи та прояви психо-енергетичних властивостей використовуються з давніх часів, а в сучасну епоху, з метою розшуку та ідентифікації при розслідуванні злочинів. В криміналістиці система антропологічних ознак людини є науково обґрунтованою і отримала назву «Совесний портрет», а останнім часом «Габітологія» або «Габітоскопія» (*habitus* – зовнішня і *logos* – вчення), в навчальній літературі це упорядковане та систематизоване описання зовнішності особи [1].

Наукові основи і методика ідентифікації та впізнання суб'єкта злочину по ознакам зовнішності в криміналістиці формується послідовно на основі досягнень наук анатомії, фізіології і психології. В основу такої методики закладені найбільш інформаційні ознаки зовнішності людини і прояви відповідних органів. Та необхідно додати, що словесний портрет, як ідеальна модель опису зовнішності особи, не є абсолютною реальністю, яку відображає опис, оскільки, ідеальне є буттям опанованим психікою і має матеріального носія [2, с. 190 – 191].

Засновником «Словесного портрета» є Альфонс Бертільйон, активно діяв і англійський антрополог Френсис Гальтон, які довели доцільність фіксувати злочинців за зовнішніми ознаками. Створену систему опису ознак злочинця в 1885 р. було впроваджено у французький поліції, так виник напрям ідентифікації за словесним портретом, тобто антропологічний метод і був названий фізіогномікою.

В історичному аспекті є цікаві епізоди. Античний учений і філософ Арістотель вважав, що по загальному зображенню і лініях обличчя можна розпізнати і оцінити рівень інтелекту і обдарованість [3]. В епоху відродження Леонардо да Вінчі задовго до фізіогномістів оволодів особливою технікою живопису – пуантилізмом (нанесення краски ...) і сама загадкова усмішка у Світі, - це усмішка Мони Лізи на створеному портреті у 1506 р., а пізніше швейцарський пастор Лафатер опублікував працю «Фізіогномічні фрагменти» (1775 – 1778), і писав, що по обличчю можна читати як по книзі, бо «на лице человека хитрость лисицы, свере-

пость тигра и кратость овцы» [4, с. 7].

Словесний портрет використовували і в художній літературі. М. В Гоголь у повісті «Портрет» описав одного жадібного петербурзького лихваря. В Росії раніше А. С. Пушкін творив словесні портрети і в казці «Про царя Султана».

В сучасній програмі криміналістики ознаки словесного портрету визначені в трьох основних груп: анатомічні (загальна будова тіла, описується послідовно термінами геометрії, стать, вік, а далі форма голови і обличчя та інші частини тіла); функціональні (динамічні) ознаки – способи руху, жести, міміка, мовні особливості та третя група – особливі прикмети. Визначено і методи збирання ознак і види ідентифікації особи: пред'явлення для впізнання, співставлення з фото або портретом та словесних портретів. В окремих підручниках наведено і соціальні ознаки особи (персонографічні, психофізіологічні, світоглядні, виробничо – ділові та морально – побутові).

Однак, історія становлення методу «Словесного портрету» свідчить, що вчені минулого приділяли увагу більше зовнішнім ознакам психологічного стану людини, які діляться на дві групи: вербальні і невербальні, що виникають в процесі життєдіяльності та в поведінці особи: жести, міміка, тілорухання, звукові прояви, які супроводжують мову людини і відображають стан, настрої відношення до певної ситуації чи предмета [5 с. 102]. Емоції, як суб'єктивні прояви, охоплюють усі види емоційних переживань людини, від глибоко травмуючих до високих форм радості [6, с. 172]. В загальному, при описі словесного портрету потрібно враховувати усі наявні зовнішні фактори, такі як температура і кисень у повітрі, радіоактивні промені, світло та електромагнітне поле, які можуть істотно впливати на реакції людини та їх вираження [7, с. 39], тобто, на динаміку процесу формування обра-

зу [8, с. 68]. Згідно положень психології, в основі початкового етапу формування показів лежить суб'єктивне сприйняття, виникнення образу предмета в результаті впливу об'єктивного світу, прояви різні органів чуття допитуваного як єдиного цілого в словесній формі.

Про способи опису словесного портрету вкажемо, що італійський творець словесних портретів Чезаре Ломброзо, будучи тюремним психіатром, особливо характеризував злочинців, у своїй роботі «Злочинна людина» за анатомічними ознаками та психоенергетичними. Зокрема, ознаки вбивць – холодний нерухолий погляд, довгі вуха, великі челюсті та буйна волосистість тіла; злодіїв – швидко бігаючі очі, рухоме обличчя та зігнуті вуха; а секс-злочинці – товсті губи, очі блискучі і сиплий голос, наводив і інших [9].

Відносно особливих прикмет нанесених на тіло відмітимо, що з давніх часів людині присуща містика, віра в щось духовне. В давні часи джерелом особистостей, незмінною ознакою словесного портрета була було татування тіла, у деяких народів, зокрема скіфів, це було символом престижу [10].

В сучасну епоху тату популярне: зображення дракона – символ енергії, та інші різні картини. Тепер молоді такі рисунки наносить масово як прикрасу, без ніякого підтексту зображення, що переходить у субкультуру. Тобто, люди різних типів мислення, використовують давні задуми в сучасному житті і мріють об'єднатися з туманними цінностями [11, с. 13]. Відповідно, розвиток криміналістичної тактики, і використання психологічних знань при розслідуванні злочинів є необхідною умовою ефективності пізнання таких зображень на тілі суб'єкта діянь та визначення рівня його інтелектуального розвитку [12].

В процесі допиту важливо визначити особливості і темпераменту винної особи. В наукових виданнях наводиться, що динаміка психічних

процесів проходить за типом темпераменту: сангвінік – рухливий, швидко реагує на навколишні події; холерик – віддається справі з пристрастю, але схильний до активних емоцій; флегматик – повільний, незворушний та меланхолік – дуже чутливий, схильний до глибокого переживання невдачі.

Юридична психологія теж надає характеристику різного суб'єкта злочину, вбивці – незвичайно емоційні, сприймають навколишній світ як ворожу обстановку, легко змінюються під впливом афекту. Злодії – менш імпульсивні, в більшій мірі можуть контролювати свою поведінку [13, с. 56]. Морально – психологічні властивості особистості злочинця перебувають у діалектичній єдності з її соціальними властивостями і розглядаються синергетичними, тобто взаємодіючими. Соціальні умови і конкретні зовнішні впливи опосередковуються індивідом через його психіку, його особливості і лише в такий спосіб проявляється у поведінці [13]. Наприклад, особа контрабандиста характеризується досить «молодим» віком, в більшості випадків це – чоловіки, які мають середню або вищу освіту, мешканці прикордонних районів, ніде не працюють, знають специфіку митного контролю та способи вчинення і приховування контрабанди, комунікабельні, енергійні, готові піти на ризик, вчиняють контрабанду з корисливих мотивів [14]. Та основна характеристика особливості осіб, що вчиняють насильницькі злочини – емоційна тупість, імпульсивна агресивність. Для них характерна жорстокість і невраїноваженість [15]. А суспільна небезпечність особистості необережного злочинця визначається тим, що ця особа легко піддається несприятливому впливу ситуативних (внутрішніх і зовнішніх) детермінантів поведінки, та виражаються в самопокорах і негативних емоційних переживаннях [16, с. 111].

Особливості тілорухання, мова жестів зумовлена імпульсами підсві-

домості людини. По таким ознакам особи австрійський письменник і дослідник мови жестів Алан Піз пропонує запровадити навчальний предмет спеціальних вузів [17], в цілях застосування на практиці, підчас здійснення допиту, пред'явлення для впізнання, очної ставки. Мова жестів може бути використана і для викриття брехні, яку в криміналістиці поділяють на пасивну, тобто непередача даних, які відомі (умовчанням), і активну – повідомлення завідомо неправдивих свідчень [18]. Міміка людини відображає його відношення до розповіді, виявляє реакцію на різні подразники: на поставлене запитання, при пред'явленні доказів, висновків експерта або інших процесуальних дій Реакції не підконтрольні людині, покрасіння або побліднілість обличчя, кашель, зміна голосу, та сльози можуть бути радості або смутку. Психічні патології і розлади визначають властивість характеру індивіда, а характер – це сукупність властивостей, в яких виражаються способи поведінки [19, с. 7]. Та в цілому, особистість виявляється мотивацією – те, заради чого здійснюють злочини, а характер – як спосіб діяння людини. Та з точки зору автора, наведені властивості особи доцільно включити в навчальний предмет «Судова психологія».

Відносно психо – енергетичних ознак словесного портрета, необхідно відмітити, що в розвитку епохи інформаційних технологій наявний прояв зміни інтелектуальних здібностей та емоційно – динамічних проявів сучасних поколінь. В різних виданнях знаходимо, що ІТ – зв'язок змінює і функції головного мозку, людина втрачає здібності системного і глобального мислення, тобто, виникає синдром дефіциту уваги. Тим більше, згідно пояснень в публікаціях, комп'ютерна залежність виводить мозок людини з природного стану і на сучасне покоління впливає віртуальна наркоманія та виникають зміни в емоційних проявах словесного портрета винної особи.

Разом з тим, виникає і нова раса Homo sapiens, народжуються діти – індіго, які проявляють високий рівень IQ, незмірний з рівнем інтелекту минулих поколінь. Та спостерігаємо і дивні здібності наших громадян, зокрема, соціально - негативні напрями, збагачення окремих членів суспільства до неймовірних величин, яснобачення сучасного життя та телепатію подій.

В процесах неоліберальної діяльності, активне покоління і молодь набуває нових здібностей та ознак і проявів словесного портрета на нашому континенті. Спостерігаємо

зміни зовнішності особи, стилю одягу та психо – енергетичних, емоційних проявів у процесі спілкування. Зокрема, дівчата після шкільного віку «модно» одягнуті, зовсім у порваних з передньої сторони джинсових брюках або з цілком неодягненими ногами, а окремі хлопці нарощують бороди та їх пострижка зовсім незвичайна. Та ще більші досягнення у сфері інтелектуального розвитку. На ґрунті спостережень наявна думка, що такі ознаки словесного портрета виникають у результаті діяльності у віртуальному просторі.

Список використаних джерел

1. *Криміналістика. Учебник* / И. В. Герасимов, Л. Я. Драпин. Москва, 1994. - 524 с.
2. *Філософія: підручник* / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. Київ.: Вища школа, 1995. – 455 с.
3. *Лицо как зеркало судьбы* // Загадки и тайны. 2015. № 5.
4. *Дебароль А. Тайны руки* (пер з фр.). СПб, 1991. 146 с.
5. *Смирнова Н. И. О возможности использования паралигвизмов в процессе следствия* // Вопросы судебной психологии. Москва, 1971. 102 с.
6. *Психология эмоций*. Москва, 1984 – 288 с.
7. *Вартанян Г. А., Петров Е. С. Эмоции и поведение*. Л.: Наука, 1989. 144 с.
8. *Антонов А. В. Информация: восприятие и понимание*. Киев. Наукова думка 1988. 182 с.
9. *Ломброзо Ч. Преступный человек* // Москва. ТД «Алгоритм», 2016. 58 с.
10. *Тайны истории*. 2017. № 10.
11. *Клименко Н. И., Кириченко О. А. Криміналістика как наука и учебная дисциплина*. Днепропетровск, 1994. 81 с.
12. *Мостова І. М. Юридична психологія*. Київ: Віра – Р, 1999. 120 с.
13. *Марко С. І. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики контрабанди* // Митна справа. 2010. № 5. С.36 – 43.
14. *Гумін О. Особливості кримінологічної характеристики особи у злочинах насильницького характеру* // Юридична Україна. 2009. №11. С. 102 – 108.
15. *Мельничок В. Криміналістична характеристика емоційно – вольових станів особи* // Вісник прокуратури. 2009. №1. С. 106-114.
16. *Пиз А. Язык жестов*. Минск, 1995. 24 с.
17. *Образцов В. А. Криміналістика*. Москва. 1995. 391 с.
18. *Коновалова В. К., Сербулов А. Н. Тактика допроса при расследовании преступлений*. Киев. 1978. 112 с.

Яковлева С. Ф. Особливості словесного портрета суб'єкта злочину сучасної епохи

Досліджуються виникнення та розвиток «словесного портрета» злочинця. Наведено методи ідентифікації за зовнішніми ознаками. Проявлена увага до сучасних зовнішніх та емоційно – динамічних проявів суб'єкта злочину.

Ключові слова: словесний портрет, злочин, суб'єкт злочину, жести, криміналістика.

Яковлева С. Ф. Особенности словесного портрета субъекта преступления современной эпохи

Исследуются возникновение и развитие «словесного портрета» преступника. Приведены методы идентификации по внешним признакам. Проявлено внимание к современным внешним и эмоционально-динамическим проявлениям субъекта преступления.

Ключевые слова: словесный портрет, преступление, субъект преступления, жесты, криминалистика.

Yakovleva. S. Features of the verbal portrait of the crime subject of the modern era

The emergence and development of a "verbal portrait" of the offender is explored. The methods of identification by external signs are given. The attention to modern external and emotionally - dynamic manifestations of the subject of a crime is shown.

Key words: verbal portrait, crime, subject of crime, gestures, criminology.